

Захарук Д.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
студентка 2-го курсу соціально-правового факультету*

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Дослідження спеціальних суб'єктів злочину поширилося у вітчизняній доктрині кримінального права у другій половині минулого століття і набуло особливої актуальності у використанні новітніх положень теорії кримінального права. Дослідження проблемних питань суб'єкта злочину завжди потребувало детального аналізу спеціальних суб'єктів, оскільки за низку злочинів можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності тільки певні особи.

Кримінальний кодекс України 1960 року взагалі визначення спеціального суб'єкта злочину не містив, однак попри це проблемам його кримінальної відповідальності присвячені роботи та дослідження В.В. Устименка, В.І. Терентьєва, О.О. Дудорова, Р.Л. Максимовича, О.І. Плужника та інших науковців-правознавців.

Вже у новому Кримінальному Кодексі України 2001 року у ч.2 ст.18 з'явилося визначення спеціального суб'єкта злочину - ним є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, суб'єктом якого може бути лише певна особа [Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. (зі змінами та доповненнями станом на 18 грудня 2016 р.) // Відомості Верховної Ради України.— 2001.— № 25-26.— С. 131]. Варто зазначити, що спеціальний суб'єкт злочину у сучасному кримінальному законодавстві є різновидом суб'єкта злочину кримінального права.

Спеціальний суб'єкт злочину володіє всіма обов'язковими ознаками загального суб'єкта, а також деякими додатковими, що доповнюють перші, звужуючи коло осіб, що можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності за конкретний злочин. Ці додаткові ознаки можуть

вказуватись прямо у диспозиції статті, за якою кваліфікується злочин або ж впливати із самого змісту кримінально-правової норми. Наприклад, у ч.1 ст.371 КК, яка передбачає відповідальність за завідомо незаконне затримання або незаконний привід, не зазначено, хто є суб'єктом цього злочину. Однак зі змісту цієї статті можна встановити, що ним можуть бути працівники правоохоронних органів, які наділені правом затримувати осіб чи здійснювати їх привід.

Незалежно від того, чи названі ознаки спеціального суб'єкта злочину в тексті кримінального закону (в статті чи примітці до неї) або вони визначаються шляхом тлумачення, їх наявність є обов'язковою для відповідного складу злочину.

Загальноприйнято класифікувати ознаки спеціального суб'єкта злочину на:

1) соціально-демографічні: стать, вік винного, наявність військового обов'язку [Деякі питання кваліфікації воїнських злочинів //Науково - дослідний інститут "Проблеми людини". — К., 1999. — Т.18: Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. — С. 193];

2) за службовим становищем особи: заняття винним відповідної посади чи виконання ним відповідних функцій у державній, громадській чи комерційній організації (одержання хабара — ст. 368 КК);

3) професія винного: наявність у нього відповідної освіти чи професійних навичок у трудовій або виробничій сфері (наприклад, ненадання допомоги хворому медичним працівником — ст. 139 КК)[Спеціальний суб'єкт злочинів у сфері підприємницької діяльності // Актуальні проблеми держави та права. Збірник наукових праць ОНЮА. — Одеса, 2000р. — Вип. 7. — С. 196];

4) цивільно-правовий статус: наявність в особи громадянства України чи іноземної держави (наприклад, державна зрада, ст. 111 КК; шпигунство — ст. 114 КК);

5) взаємовідносини з потерпілим: наявність у винного родинних чи інших зв'язків, що обумовлюють у них визначені обов'язки чи права (наприклад, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей — ст. 164 КК);

6) характеристика особи в контексті її попередньої діяльності (наприклад, раніше суджений за умисне вбивство — п. 13 ч. 2 ст. 115 КК).

Деякі автори до ознак спеціального суб'єкта відносять повторність злочину. Ця точка зору викликає певні сумніви, оскільки повторність стосується об'єктивної сторони злочину. У ході аналізу конкретних складів злочинів в Особливій частині КК України повторність здебільшого розглядається як кваліфікуюча (особливо кваліфікуюча) ознака об'єктивної сторони складу злочину. Вчинення злочину більше одного разу підвищує суспільну небезпечність не лише злочину, а й злочинця. Однак не обґрунтовано ознаку суб'єкта злочину ототожнювати з ознаками об'єктивної сторони складу злочину [Вереша Р.В. Кримінальне право України // К.: Юрінком Інтер. — Київ, 2005 р. — С.179].

Слід вказати на те, що в нормах Особливої частини Кримінального Кодексу України ознаки спеціального суб'єкта стосуються лише виконавця злочину. Загальне поняття суб'єкта злочину охоплює не лише виконавця, а й інших співучасників злочину. Таким чином, ознаки спеціального суб'єкта є обов'язковими для виконавця (співвиконавця) злочину і необов'язковими для інших співучасників [Соучастие в преступлениях с специальным субъектом: постановка проблемы // Підприємництво, господарство і право. — Київ, 2001р. — № 8. — С.105].

Щодо класифікації спеціальних суб'єктів злочину, то найчастіше їх поділяють на групи за ознаками і, відповідно, виокремлюють такі ж групи різновидів, як і групи ознак.

Отже, при аналізі ознак та видів спеціального суб'єкта злочину можна дійти висновку, що на разі це питання в сучасному кримінальному праві не досить висвітлено, не зважаючи на те, що досліджувалось рядом вчених, тому потребує подальших теоретичних розробок.

Науковий керівник: Бабиніна К.С. - асистент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія».